

УДК 378

О. В. Купенко
Сумський державний університет

ІСТОРИКО-ГЕНЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Розглянуто особливості та загальні ознаки навчальної діяльності студентів на фоні таких подій в історії університетських освітніх систем: поява перших університетів, формулювання Я.А. Коменським завдання освіти для всіх, університетська реформа В. Гумбольдта, започаткування Болонського процесу, поява масових відкритих онлайн курсів.

Здійснений історико-генетичний аналіз дозволяє виокремити особливості самостійної діяльності студентів університету: реалізується в різних видах діяльності, одним із яких є навчальна; самостійна діяльність окремого студента пов'язана із самостійною діяльністю інших студентів, а також з тим набором методів і засобів організації самостійної діяльності, якими озброєний викладач; виходить з того, що часто не має даної наперед істини, цю істину потрібно відкривати у взаємозв'язку навчальної та наукової діяльності; залишається нині нереалізованою в повноті свого потенціалу та потребує подальшого розвитку.

Для відшукування шляхів організації самостійної діяльності студентів університету, пропонуємо розглядати діяльність в інтервалах перетворення, пізнання, ціннісного орієнтування, художньої діяльності та спілкування; при цьому досліджувати на названих інтервалах моделі самостійної діяльності, діяльності під прямим управлінням й діяльності на засадах співуправління.

Ключові слова: історико-генетичний підхід, самостійна навчальна діяльність, особливості, університет, реформа В. Гумбольдта, Болонський процес, масові відкриті онлайн курси, інтервальний підхід.

Постановка проблеми. Прийняття Верховною радою нового Закону України «Про вищу освіту» актуалізувало проблему самостійної навчальної діяльності студентів. Один із основних термінів Закону – «академічна свобода» – передбачає самостійність учасників освітнього процесу. У ст. 58 зобов'язанням науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників вищих навчальних закладів визначено розвиток в особах, які навчаються, самостійності. Передбачено, що самостійність має реалізовуватися у виборі не менше 25 % кредитів ЄКТС для даного рівня вищої освіти.

Серед наслідків впровадження нового Закону – суттєве скорочення аудиторної й зростання самостійної роботи студентів. Новації створюють організаційно-методичні проблеми для викладачів, підсилює складність цих проблем готовність далеко не всіх студентів до нових умов навчання.

Перш за все постає проблема визначення особливостей самостійної навчальної діяльності студентів.

Аналіз актуальних досліджень. Розуміння важливості самостійної навчальної діяльності не нове. Цицерон наголошував, що для становлення досконалої людини потрібна освіта та самоосвіта. В античній філософії Сократ, Платон та Аристотель виходили з того, що навчання може бути успішним лише в процесі самостійної діяльності. Кант зазначав, що людина має сама себе вдосконалювати, освічувати. Для цього, писав він: «слухача потрібно не вести за руку, а ним керувати, якщо хочуть, щоб у майбутньому він був здатен іти самостійно». Дистервег вважав, що людина має

вроджені задатки й прагне до розвитку, а тому мету виховання бачив у забезпеченні самостійного розвитку; базовими педагогічними принципами вважав природовідповідність і самодіяльність. Та не будемо обмежуватися цитатами про важливість самостійної діяльності, а звернемося до університетської історії [3, 4, 6, 8, 9, 10, 11] задля відшукування напрямів розвитку самостійної навчальної діяльності студентів у сучасний момент.

Метою статті є реалізація історико-генетичного підходу до дослідження навчального процесу в університетах різних часів для визначення особливостей самостійної навчальної діяльності студентів і врахування специфіки сучасних умов.

Закцентуємо увагу на трьох великих епохах: 1) доіндустріальній (тривалістю близько 10 тисячі років, із тих пір коли людство перейшло від добування їжі охотою та рибальством до землеробства та тваринництва); 2) індустріальній (тривалістю близько 300 років, починаючи з XVII ст. до другої половини XX ст.); 3) постіндустріальній (починаючи із другої половини XX ст., тривалість якої, на думку фахівців, складатиме кілька десятиліть) [7]. Перша епоха містила в собі таку значну подію як поява університетів. У другій увагу привертають постановка Я.А. Коменським завдання організації освіти для всіх та університетська реформа В. Гумбольдта. У постіндустріальній епосі зробимо наголос на трансформаціях вищої освіти, пов'язаних із Болонським процесом і впровадженням інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. *Поява перших університетів.* Відомо, що історія відповідних подій сягає майже у тисячолітнє минуле. У XII ст., коли стали розвиватися міста і змінювались запити феодального суспільства, на шляхах, прокладених купцями та пілігримами, з'явилися нові подорожні – бродячі студенти (ваганти). Метою їхніх мандрівок були школи Франції й Італії, де вони сподівалися отримати відповіді на широке коло запитань. Наявним потребам відповідало, наприклад, викладання римського права в Болоньї. Тут і в інших місцях навколо славетних учителів (часто на базі існуючих шкіл) стали утворюватися скупчення молоді з різних прошарків суспільства [6]. Вважається, що університет у Болоньї утворено 1088 р., трохи згодом виникли університети в Оксфорді, Парижі, Кембриджі; з'явилися університети в Саламанці, Монпельє, Падуї, Неаполі, Тулузі [11]. Від початку ознакою університетів стала відкритість, а не замкненість процесів та організаційних форм. Університети ставали регіоноутворюючим фактором.

Особливу привабливість університетів для молоді П.Ю. Уваров ілюструє цитатою з анонімного трактату XIV ст.: у цих навчальних закладах «воїни та господа наук увінчуються лаврами, щоб радуватися як одежам, так і особливим свободам. Вони користуються також значною повагою як світських, так і духовних глав не менше, ніж повагою народу. І такі магістри та пани науки титулюються похвальним чином» [11].

Практика роботи середньовічних університетів описана доволі детально. В якості узагальнення слід зазначити, що у ті часи застосовувався доволі обмежений набір форм і методів навчання: читання лекцій; практичні заняття у формі репетицій – докладного пояснення текстів із висвітленням сумнівів і заперечень в італійських університетах, перевірка знання всіх джерел за певним питанням у Парижі, живий діалог того, хто навчає, і тих, хто навчається, для з'ясування «білих плям» останніх у Німеччині; практичні заняття у формі диспутацій під безпосереднім керівництвом бакалаврів за визначеною викладачем (ліценціатом, магістром чи доктором) темою.

Результати навчання різнилися. Про те, що наявні були й незадовільні, свідчить, наприклад, такий запис у статуті Сорбони (до 1274 р.): якщо ті, хто приймається до громади, протягом 7 років не зроблять успіхів у проголошенні лекцій і проведенні диспутів, вони позбавляються права бути членами цієї громади; якщо станеться, що дехто із страху втратити забезпечення спробує читати лекції за яким-небудь текстом,

але буде робити це без потрібного знання, невміло та негідно, не слід дозволяти йому продовжувати, бо це спокуса для інших [6].

Історичні документи свідчать про невисокі навчальні досягнення певних молодих людей, про наявні проблеми з дисципліною і законом. Однак загалом саме завдяки студентській спільноті відбувся факт появи нової організаційної форми – університет. Це дозволяє констатувати в цілому високий рівень самостійної діяльності студентів того часу.

Об'єднання, що створювалися навколо кращих викладачів, поступово отримували стійку внутрішню структуру. Організуючись за зразком ремісничих і торгівельних гільдій, вони прагнули домогтися і домагалися корпоративності, визнаних церковною та світською владою прав на загальну власність, на обрання посадових осіб, складання статутів [6].

Самоорганізація студентських об'єднань середньовічних університетів відображалася й у правах у навчальному процесі. Так статут Болонського університету 1405 р. передбачав: кожен студент може призупинити відвідування занять будь-якого доктора чи репетитора протягом 15 днів, починаючи зі свята святого Луки. Раніше завершення 15 днів він не зобов'язаний і його не можна змусити платити якусь винагороду за заняття, лише якщо він не стане у подальшому відвідувати класи цього доктора чи репетитора [9]. Тим самим засвідчується змога студентів самостійно обрати зміст навчання й викладача.

Таким чином, факт появи у Середні віки університетів як добровільних об'єднань науковців і школярів, які користувалися суттєвою автономією й мали академічні права, приймаємо як свідчення самоорганізації та самостійної діяльності їх загалу. Маємо на увазі спектр різних видів діяльності, одною з яких є навчальна.

У XVI-XVII ст. економіка, що розвивалася, стала потребувати більше фахівців із вищою освітою, вимоги суспільства до змісту освіти змінювалися, зріс інтерес до природознавства.

Постановка Я.А. Коменським завдання організації освіти для всіх. Втіленням гуманістичних ідей в освіті, стала теза, винесена у підзаголовок «Великої дидактики» видатного педагога XVII ст. Я.А. Коменського – навчати всіх усьому. Автор писав: «Усіх потрібно вести до того, щоб вони належним чином, увібравши в себе знання, добросесність і релігію, могли з користю пройти сьогоденне життя та підготуватися до майбутнього... А якщо ми дозволимо розвивати свій розум лише окремим, виключивши інших, то буде несправедливо». Розмірковуючи у «Великій дидактиці» про реалізацію чотирьох типів шкіл (материнської чи початкової, школи рідної мови, латинської школи чи гімназії, академії), Я.А. Коменський писав: «академічні роботи будуть просуватися вперед більш легко та успішно, якщо ми туди будемо посилати вибрані уми, цвіт людства, а інших направимо до плугу, ремеслам і торгівлі, дивлячись по їх природній схильності»; «з академії будуть виходити вчені та майбутні керівники інших, так щоб у церкві, школі та суспільних установах ніколи не було нестачі у відповідних керівниках». Однак у пізнішому своєму творі «Пампедія» Я.А. Коменський повертається до ідеї загальності в наданні освіти: «щоб до повноти людяності були розвинені не окремі, багато чи небагато людей, а всі та кожен, молоді та літні, багаті та бідні, знатні та незнатні, чоловіки та жінки,.. весь рід людський прийшов до культури незалежно від віку, стану, статі та народності». Я.А. Коменський не тільки поставив завдання, але й розробив основи масової освіти. Видатний педагог прагнув розробити методіку, яка б відрізнялася від середньовічної так само, як відрізняється мистецтво переписування книг від типографського мистецтва. Освіта мала стати масовою, однак і залишитися мистецтвом. Закцентував він увагу й на необхідності самостійної діяльності у спостереженні, у діяльності з предметом, який вивчається, у його

застосуванні, у виведенні нових знань із отриманих раніше. Та проблема самостійної навчальної діяльності вимагала подальшого опрацювання.

Розуміючи, що названа проблема має чітку вікову детермінацію, однак, з іншого боку, й те, що освіта (як самостворення індивіда) починається не в університеті, а значно раніше, доречним вбачаємо звернутися до доробок шкільних педагогів.

«Нові школи» XIX-XX ст. навчали дітей працювати в умовах відкритості, а не замкненості, шляхом самостійної діяльності, самостворення індивіда – так, як того вимагала від початку університетська ідея, і як було передбачено Я.А. Коменським. Назвемо приклади відповідних освітніх закладів:

- школи, що працювали за гуманістичною концепцією навчання американського філософа Дж. Дьюї й мету бачили у створенні умов для самостійного здобуття знань тими, хто навчається, у ході їхньої практичної та теоретичної діяльності відповідно до індивідуальних потреб;

- вальдорфські школи (Р. Штайнер, Німеччина) виконували завдання всебічного розвитку особистості дитини через інтенсивну духовну діяльність, організація навчання ґрунтувалася на співуправлінні, діяли ради з числа вчителів, учнів, батьків і друзів школи;

- школи, організовані за методом проектів (У. Кілпатрік, США; Б. Рассел, Великобританія), надавали учням право вибору діяльності через яку набувати нові знання, вчителі мали допомагати у виконанні запланованого;

- школи, що працювали за «дальтон-планом» (Англія, США), надавали можливість навчатися в обраному темпі та взаємодіяти в різновікових групах; передбачалося отримання завдання на початку місяця та його виконання на свій розсуд, учні підписували договір на виконання певної програми, мали індивідуальний розклад і багато часу на самостійну роботу, обирали лабораторії, працювали самостійно чи малими групами;

- «відкриті школи» (Великобританія) об'єднували у класах дітей із різницею у віці до 2 років, вчителі та учні спільно планували теми та час виконання різних видів діяльності, основним способом навчання був спосіб відкриття [3, с. 125-127].

Наведені приклади загальновідомі з історії педагогіки. Наразі вони корисні нам як вказівки на можливості підготовки молоді до навчання в освітніх закладах, що реалізують ідеї відкритої спільноти, члени якої стають успішними завдяки високому рівню самостійної діяльності. Щоб зацентувати ці вказівки у наведених прикладах, звернемо увагу на застосовані у них терміни: «співуправління», «вибір», «планування», «обрання темпу», «виконання запланованого». Ці терміни мають безпосереднє відношення до теорії управління. Звертаючи на них увагу, для пошуку вирішення проблеми самостійної навчальної діяльності студентів університету пропонується застосувати метафору: «навчання – управління» (виходимо з того, що застосування метафор отримало визнання як невід'ємна частина наукової діяльності [1]).

Університетська реформа В. Гумбольдта. Повернемося до аналізу процесів, що відбувалися безпосередньо в університетах, в той час як у виробництві поширювалася практика автоматизації, впроваджувалися нові технології, намітилася тенденція зменшення кількості робітничої праці та збільшення інтелектуальної [7]. Дослідники вказують на кардинальне оновлення змісту, форм і методів навчання: постала необхідність технологічної підготовки, що призвело до виокремлення семінарських, лабораторних, практичних занять [8, с. 25].

Розвиток університетів відбувається не лише через розширення змісту освіти, але через докорінну зміну цілей навчання. Якщо при схоластичному навчанні Середньовіччя передбачалося, що істина вже дана і задача викладача – лише передати її у неспотвореному вигляді, то новий університетський професор виходив із думки, що істину можна і потрібно шукати і його метою стало збудження слухачів до цього [8, с. 25-26].

Реформа Гумбольдта передбачала синтез досліджень, навчання і виховання в університетах на противагу суто утилітарному підходу до освіти, що розповсюдився в Європі (зокрема Франції) у XIX ст. [11]. За характеристикою Г. Шедельбаха, гумбольдтовський ідеал освіти – це образ людського духу, який зростає шляхом самостійної діяльності до вищого розуміння та моральної досконалості; освіта для Гумбольдта є процес самостановлення індивіда, який втілює у собі істинний і моральний світ.

Слід зазначити, що самостійність студентів як і в Середньовіччі не обмежувалася лише самостійністю в навчанні. Зокрема, з історії відомий такий приклад. У Росії у кінці XIX та на початку XX ст. виникають організації самопомоги, що поступово трансформуються з добродійних у підприємницькі, оскільки студенти перестали сподіватися на допомогу суспільства і стали шукати власні засоби самозабезпечення [4].

В індустріальну епоху, так само як і в доіндустріальну, успіхи студентів багато в чому залежать від рівня їхньої самостійної діяльності. Гострота завдання готовності молодих людей до самостійної навчальної діяльності підсилюється зростаючим розумінням необхідності збільшення тих, хто отримав університетську освіту. При цьому важливою залишається самостійна діяльність не лише в навчанні, але й в різних сферах життя. Поступово педагогами напрацьовується набір принципів, форм, методів, засобів організації самостійної навчальної діяльності.

Трансформація освітніх систем у постіндустріальну епоху. На завершення XX та початку XXI ст. незмінними ознаками європейської університетської освіти залишаються автономія й академічна свобода, а склад викладачів і студентів знову став багатонаціональним як у Середньовіччі, зв'язок зі суспільством зміцнився як у Новий час [10]. Залишаючись певною мірою схожими на університети попередніх періодів, сучасні вищі навчальні заклади докорінно змінюються в умовах глобалізації та комп'ютеризації. Осмислення цих трансформацій і проекти реформ такого рівня, як свого часу запропонували Я.А. Коменський та В. Гумбольдт, ще попереду. Наразі ж в освітній системі накопичуються зміни.

У 1992 р. народи Європи обрали шлях на об'єднання, природним стало формування єдиного освітнього простору. Приєднуючись до Болонського процесу, держави взяли на себе завдання аналізу та застосування європейського досвіду організації самостійної діяльності студентів, у тому числі й суттєвого збільшення такої роботи у навчальних планах.

Серед цілей Болонської декларації (1999 р.) увагу зацентровано на сприянні мобільності викладачів і студентів. При цьому, завдяки новітнім комп'ютерним технологіям, сучасні «ваганти» опановують освітній простір не лише подорожуючи від університету до університету, а й через віртуальний простір Інтернету. В освітню практику ввійшли терміни «дистанційне навчання», «електронне навчання», «масові відкриті онлайн курси». У першій чверті XXI ст. спостерігаємо, як ідея «відкритої освіти», започаткована в університетах Середньовіччя, отримує нову якість реалізації завдяки комп'ютерним, мобільним, Інтернет технологіям.

Вперше ідея відкритих освітніх ресурсів озвучена в 1999 р. у Массачусетського технологічного інституту. Програма «MIT OpenCourseWare» розпочалася у вересні 2002 р. відкриттям на веб-сайті інституту матеріалів 32 предметів від радіоелектроніки та літакобудування до літератури. Через рік кількість курсів на сайті зросла до 500. Організатори заявили, що метою є надання всім студентам світу безоплатного доступу до матеріалів усіх курсів, що викладаються в MIT. Поступово в Інтернет-просторі стали самоорганізовуватися групи тих, хто навчався за допомогою методичних матеріалів MIT OpenCourseWare.

З'явилися масові відкриті онлайн курси, в яких передбачається не лише самостійне навчання, але взаємодія з викладачем, поточний контроль і підсумкові іспити. У кінці 2011 р. відбувся експеримент, у рамках якого всі бажаючі отримали безкоштовний доступ до трьох курсів з комп'ютерних наук Стенфордського університету. Зазвичай на цих трьох курсах навчалася до 400 студентів, на експеримент відгукнулися 100 тисяч. За результатами влітку 2012 р. Д. Коллер та Е. Нг відкрили платформу Coursera, що нині об'єднує більш 100 університетів та організацій.

2012 р. був відзначений також початком іншого проекту онлайн-навчання – EdX, ініційованого спільно Гарвардським університетом і Массачусетським технологічним інститутом. Засновники не очікують прямого фінансового прибутку, натомість планують досліджувати, як студенти навчаються та як технології перетворюють навчальні заклади.

Здавалося б мета Я.А. Коменського про всебічну освіту для всіх отримала реалізацію. Однак наявна ситуація ще далека від вирішення. Про це свідчить статистика, опублікована організаторами масових відкритих онлайн курсів. У квітні 2013 р. Д. Коллер зазначила, що лише близько 5-8% всіх студентів, що записалися, успішно проходять курси; 40-45% з тих, хто зробив свою першу домашню роботу, складають випускний екзамен (хоча фінальна цифра може бути низькою через те, що люди навіть не збиралися складати іспит). У січні 2014 р. опублікована статистика eDX: зі 841 687 осіб, які зареєструвалися на курсах у перший рік роботи платформи, 292 852 осіб жодного разу не переглядали зміст навчальних матеріалів; 469 702 переглянули менше половини матеріалів обраного курсу; 43 196 вивчили матеріали у достатній мірі, щоб отримати сертифікат про завершення навчання [2]. Можна було б припустити, що низькій процент студентів, які успішно опрацювали той чи інший масовий відкритий онлайн курс, пов'язаний із якістю підготовки самих курсів чи навіть самою ідеєю такого способу організації навчання. Однак наступний факт суперечить цьому припущенню. У січні 2013 р., у рамках Всесвітнього економічного форуму у Давосі, Фонд Віктора Пінчука присвятив свій 6-й Круглий стіл із благодійності саме питанням онлайн-освіти. На цьому Круглому столі в якості запрошеного гостя була Хадіджа Ніазі, 12-річна жителька Пакистану, яка успішно опрацювала онлайн-курс університетського рівня з фізики на освітній платформі Udacity. Такі приклади непоодинокі. У контексті цього дослідження, припустимо, що проблеми пов'язані у тому числі й із недостатнім рівнем самостійної навчальної діяльності осіб, які прагнуть отримати освітні послуги.

Таким чином, у всіх трьох проаналізованих епохах проглядається мета реалізації відкритої освітньої системи, але реалізація цієї мети вимагає подальшого розвитку рівня самостійної навчальної діяльності студентів. У ході застосування історико-генетичного підходу стає зрозумілим, університети не досягли свого «золотого віку», істориками не зафіксований час, коли б переважна кількість самих викладачів й суспільство в цілому висловили задоволення освітньою системою [11]. З іншого боку, слід визнати, що наявний в освітній системі й у суспільстві прогрес був би не можливий, без існування певної критичної маси університетських досягнень. Сказане стосується зокрема й якості самостійної навчальної діяльності студентів. Маємо парадокс достатності/недостатності наявного рівня самостійності навчальної діяльності студентів університету.

За Марксом і Гегелем єдиною можливістю зняття протилежностей є «якісний зсув», насильно організований «революційний» скачок. Однак принцип додатковості Бора поставив під сумнів пріоритет саме такого шляху: протилежності вирішуються не через скачок, а за рахунок взаємної доповнюваності та компромісу [12, с. 23].

Ф.В. Лазарев відмічає, що еволюція сучасної філософської та наукової думки один із способів вирішення парадоксів пізнання відкриває у перенесенні проблеми в

інший вимір, до інших інтервалів, до багатомірності [5]. У цій статті такий перехід до іншого виміру вбачаємо у переході від розгляду суто навчальної діяльності молодих людей до діяльності в різних її видах (за М.С. Каганом, перетворювальній, пізнавальній, ціннісно-орієнтувальній, художній та спілкуванні).

Ф.В. Лазарєв звертає увагу на те, що з інтервальної точки зору важливо розрізнити два способи буття людини – «ззовні» (опиняється «продуктом» історичних і соціальних обставин) і «зсередини» (виступає як суб'єкт самодетермінації). Саме ці два способи буття людини й задають дві різні абстрактні моделі діяльності – діяльність під прямим управлінням і самостійна діяльність. Між ними можна углядіти й третю – діяльність, яка здійснюється через співуправління. Маємо прийняти й розглянути на інтервалах різних видів діяльності саме три моделі, адже інтервальний підхід виключає наявність універсальної абстрактної моделі, натомість передбачає багатомірність [5, с. 34].

Тож у ході відшукування шляхів організації потрібного рівня самостійної діяльності студентів університету, пропонуємо розглядати діяльність на інтервалах перетворення, пізнання, ціннісного орієнтування, художньої діяльності та спілкування; й досліджувати на цих інтервалах моделі самостійної діяльності, діяльності під прямим управлінням й діяльності на засадах співуправління.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Підсумовуючи наведене зробимо такі висновки:

- у майже тисячолітній історії університетської ідеї серед інших звучить ознака університету як системи відкритої, а не замкненої. У наш час реалізація цієї ознаки набуває нових можливостей завдяки комп'ютерним, мобільним, Інтернет технологіям;

- в усі часи університети мали особливу привабливість, а їх випускники – престиж у суспільстві. У наш час університети де-факто стали закладами масової освіти, але й зберегли за собою функцію підготовки еліти;

- на початку XIX ст. В. Гумбольдтом упроваджена модель університету, що синтезує в собі дослідження та навчання. Нині суспільство інформації та технологій вимагає від кожного університету функціонування на випередження, підготовки фахівців до роботи з інформацією та технологіями, що наразі ще не впроваджені у зміст освіти.

Й теза щодо відкритості освіти, й теза щодо знаходження компромісів масової та елітної освіти, й теза щодо забезпечення випереджаючого характеру навчання потребують для своєї реалізації самостійної діяльності студентів. При цьому самостійна діяльність молодшої людини, у досягнутому нею рівні, розглядається як об'єктивна умова набуття університетської освіти, разом з тим залишається метою освіти.

Здійснений історико-генетичний аналіз дозволяє виокремити такі особливості самостійної діяльності студентів університету:

- реалізується в різних видах діяльності, одним із яких є навчальна;
- самостійна діяльність окремого студента пов'язана із самостійною діяльністю інших студентів, а також з тим набором методів і засобів організації самостійної діяльності, якими озброєний викладач;

- виходить з того, що часто не має даної наперед істини, цю істину потрібно відкривати у взаємозв'язку навчальної та наукової діяльності;

- залишається нині нереалізованою в повноті свого потенціалу (про це свідчить, зокрема, статистика масових відкритих онлайн курсів) та потребує подальшого розвитку.

Виявлені особливості визначають напрями для розроблення технологій, методів і засобів їх розвитку у сучасних молодих людей. Саме у цьому й полягає напрям подальших досліджень автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bono J. Science, Discourse and Literature : The Role / Rule of Metaphor in Science // Literature and Science : Theory and Practice / Ed. by S. Peterfreund. – Boston : Northeastern University Press, 1990. – P. 59-89.
2. Wilson J.M. MIT and Harvard release working papers on open online courses [Електронний ресурс] / J.M. Wilson – Режим доступу : <http://www.jackmwilson.com>
3. Бордовская Н.В. Педагогика : учебник для вузов [Текст] / Н.В. Бордовская, А.А. Рена. – СПб : Питер, 2000. – 304 с.
4. Иванов А.Е. Студенческая «самопомощь» в высшей школе Российской Империи : Конец XIX – начало XX века [Текст] / А.Е. Иванов // Отечественная история. – 2002. – № 4. – С. 35-50.
5. Лазарева Ф.В. Многомерный человек. Введение в интегральную антропологию [Текст] / Ф.В. Лазарев, Брюс А. Литтл. – Симферополь : СОНАТ, 2001. – 265 с.
6. Липатникова Г.И. Документы по истории университетов Европы XII-XV вв. [Електронний ресурс] / Г.И. Липатникова. – Воронеж : Воронежский государственный педагогический университет, 1973. – Режим доступу : <http://www.vostlit.info>
7. Новиков А.М. Постиндустриальное образование [Текст] / А.М. Новиков. – М.: Эгвес, 2008. – 132 с.
8. Очерки истории университетского образования : монография [Електронний ресурс] / Т.А. Молокова [и др.]; под ред. Т.А. Молоковой. – Москва : МГСУ, 2011. – 175 с. – Режим доступу : <http://lib-04.gic.mgsu.ru>
9. Послушник и школяр, наставник и магистр. Средневековая педагогика в лицах и текстах [Електронний ресурс] / Сост. Уваров П., Матулис Т., Безгоров В. – а М.: РОУЖ, 1996. 414 с. – Режим доступу : <http://krotov.info>
10. Ржевська А.В. Розвиток сучасної університетської освіти країн Західної Європи [Текст] / А.В. Ржевська : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / А. В. Ржевська; ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». – Луганськ, 2013. – 40 с.
11. Уваров П.Ю. У истоков университетской корпорации [Електронний ресурс] // Полит.ру. – 2010. – 4 февраля. – Режим доступу : polit.ru
12. Шипилина Л.А. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. пособие для аспирантов и магистрантов по направлению «Педагогика» [Електронний ресурс] / Л.А. Шипилина. – М. : ФЛИНТА, 2011. – 204 с. – Режим доступу : www.rucont.ru

Надійшла до редакції 14.11.2014

Купенко Е.В. Историко-генетический подход к определению особенностей самостоятельной учебной деятельности студентов университета.

Рассмотрены особенности и общие признаки учебной деятельности студентов на фоне таких событий в истории университетских образовательных систем: появление первых университетов, формулировка Я.А. Коменским цели образования для всех, университетская реформа В. Гумбольдта, Болонский процесс, появление массовых открытых онлайн курсов.

Проведенный историко-генетический анализ позволяет выделить особенности самостоятельной деятельности студентов университета: реализуется в различных видах деятельности, одним из которых является учебная; самостоятельная деятельность отдельного студента связана с самостоятельной деятельностью других студентов, а также с тем набором методов и средств организации, которыми вооружен преподаватель; исходит из того, что часто субъект не имеет данной заранее истины, эту истину нужно открывать во взаимосвязи учебной и научной деятельности; остается в данный период нереализованной в полноте своего потенциала и требует дальнейшего развития.

Для отыскания путей организации самостоятельной деятельности студентов университета, предлагаем рассматривать деятельность в интервалах преобразования, познания, ценностного ориентирования, художественной деятельности и общения; при этом исследовать на названных интервалах модели самостоятельной деятельности, деятельности под прямым управлением и деятельности на основе соуправления.

Ключевые слова: историко-генетический подход, самостоятельная учебная деятельность, особенности, университет, реформа Гумбольдта, Болонский процесс, массовые открытые онлайн курсы, интервальный подход.

Kupenko O.V. Historical genetic approach to defining characteristics of independent learning activities of university students.

This paper deals with peculiarities and general characteristics of learning activities of students against the background of such events in the university education system as appearance of the first universities, formulation of the objectives of universal education by John Amos Comenius, university reforms initiated by Wilhelm von Humboldt, the Bologna process, and the emergence of massive open online courses.

A historical genetic analysis allows us to choose characteristics of independent activities of university students which are implemented in various activities, one of which is learning. An independent activity of the individual student is associated with independent activities of other students, as well as with the set of methods and tools which the teacher possess for process organization. Based on the fact that the subject often doesn't offer the truth that have been already given in advance, this truth has to be uncovered in the relationship of educational and scientific activities. At present, independent activities of students remain unrealized in the fullness of their potential and need further development.

In order to organize independent activities of university students, we offer to consider the activity in the intervals of conversion, knowledge, value orientation, art, and communication. At the same time, we offer to analyse the models of independent activity, the activities under the direct control, and the activities on the basis of co-management at those intervals.

Keywords: historical genetic approach, independent study activity, characteristics, university, Humboldt's reforms, the Bologna process, massive open online courses, interval approach.

УДК 378.147

Т. В. Рихтер

Соликамский государственный педагогический институт филиал
Пермского государственного национального исследовательского университета

**СТРУКТУРНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ДИДАКТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ
ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ
В ИНТЕРАКТИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ**

В статье рассматриваются особенности структурных элементов разработанной дидактической модели формирования профессиональных компетенций студентов педагогических вузов в интерактивной образовательной среде. К ним относятся: цель; объекты образовательного процесса; интерактивные методы, формы и средства обучения; учебно-материальная и идентификационно-контрольная подсистемы. Автором проведен анализ подходов к определению понятий «профессиональная компетентность педагога», «профессиональные компетенции», на основе которого выделены основные профессиональные компетенции, которыми должен обладать будущий учитель.

Ключевые слова: дидактическая модель, профессиональные компетенции, интерактивная образовательная среда, учитель, педагогический вуз, студент, интерактивные методы, компетентность.